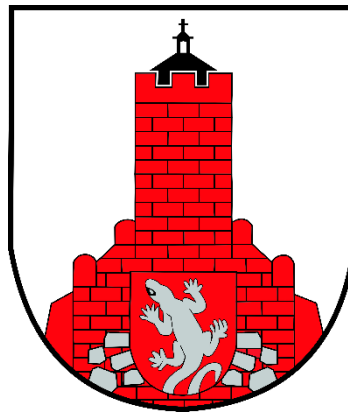

Załącznik do uchwały Nr .../...2023
Rady Gminy Lisewo z dnia 20.12.2023 r.

***Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania
Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania
Narkomanii w 2024 r.***

GMINA LISEWO

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
Rozdział I. Diagnoza problemów społecznych w Gminie Lisewo.	4
1. Badanie uczniów w standardzie ESPAD.....	4
1.1. Problem alkoholowy:	4
1.2. Problem nikotynowy.....	6
1.3. Używanie innych substancji psychoaktywnych.....	6
1.4. Podsumowanie - badanie ESPAD:.....	7
2. Badanie dorosłych mieszkańców na terenie Gminy Lisewo.	8
2.1. Problem alkoholowy.	8
2.2. Problem nikotynowy.....	9
2.3. Problem narkotykowy.....	10
2.4. Problem przemocy w rodzinie.....	11
3. Badanie ankietowe uczniów szkół podstawowych:.....	11
4. Informacje podmiotów zajmujących się pomocą uzależnionym.....	12
Rozdział II. Cele i zadania programu.....	13
1. W zakresie programu przeciwdziałaniu alkoholizmowi.....	13
2. W zakresie programu przeciwdziałania narkomanii.....	14
Rozdział III. Zadania określone w narodowym programie zdrowia na lata 2021 – 2025 zawarte w gminnym programie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.	16
Rozdział IV. Dostępność alkoholu.....	18
Rozdział V. Wykorzystanie środków z opłat za zezwolenia na sprzedaż alkoholu.....	18
Rozdział VI. Zadania Gminnej Komisji Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.....	19
Rozdział VII. Zasady wynagradzania członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.....	19
Rozdział VIII. Plan finansowy i harmonogram zadaniowy na 2024 r. do Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.....	20

Wprowadzenie.

Niezbędnym warunkiem moralnego i materialnego dobra społeczności gminnej jest życie w trzeźwości z zapewnieniem bezpieczeństwa w rodzinie. Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii w 2024 roku, zwany dalej Programem, określa sposób realizacji zadań własnych gminy wynikających z art. 4¹ ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi i art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii uwzględnia cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych określone w Narodowym Programie Zdrowia.

Organy gminy są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia spożywania napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożycia, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania napojów alkoholowych, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, rozwiązywania problemów narkomanii, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a osobom ich doświadczającym, zapewnienia kompleksowej pomocy; integracji społecznej dla osób uzależnionych.

Niniejszy Program kontynuuje realizację działań wprowadzonych w poprzednich latach, określa zakres i formę realizacji zadań wynikających z ww. przepisów. Jego nadrzędnym celem jest tworzenie spójnego systemu działań profilaktycznych i naprawczych zmierzających do zapobiegania powstawaniu nowych problemów oraz zmniejszenie rozmiarów problemów, które aktualnie występują. Działania podejmowane w ramach niniejszego programu mają na celu zmniejszenie różnorodnych problemów powodowanych przez alkohol i inne uzależnienia w całej społeczności lokalnej, a nie tylko w grupie podwyższonego ryzyka. Główne problemy to m.in. picie alkoholu przez młodzież, szkody zdrowotne związane z nadużywaniem alkoholu, zaburzenia życia rodzinnego związane z alkoholem, w tym zjawisko przemocy domowej, nietrzeźwość w miejscach publicznych.

Podstawą działań są badania przeprowadzone w standardzie ESPAD na populacji dzieci i młodzieży w roku 2018 na terenie wszystkich szkół w Gminie Lisewo, a także diagnoza społeczna w Gminie Lisewo.

Rozdział I.

Diagnoza problemów społecznych w Gminie Lisewo.

1. Badanie uczniów w standardzie ESPAD.

W 2018 r. została przeprowadzona Diagnoza problemów społecznych na terenie Gminy Lisewo, w ramach której, zostało przeprowadzone badanie uczniów ESPAD. W tym badaniu wzięło udział 129 uczniów klas VI, VII Szkoły Podstawowej w Lisewie i w Krusinie oraz II i III klasy Gimnazjum. Spośród nich 44% stanowiły dziewczynki, a 56% chłopcy.

Wiek badanych mieścił się w przedziale 12-16 lat. Najliczniejszą grupą byli 15 – latkowie (34%) i 14 – latkowie (29%), 19% respondentów było w wieku 13 lat, a 16% miało 16 lat.

1.1. Problem alkoholowy:

Celem badania było oszacowanie skali problemu wśród uczniów szkół w gminie Lisewo:

a) W pierwszym pytaniu poproszono uczniów o wskazanie częstotliwości sięgania przez nich po napoje alkoholowe. Udzielając odpowiedzi mieli się oni odnieść do dwóch okresów: całego życia oraz ostatniego miesiąca.

Wyniki:

24% badanych – niepełnoletnich uczniów – nie piło nigdy alkoholu. Oznacza to, że 76% badanych miało w swoim życiu kontakt z wysokoprocentowymi trunkami. W przypadku 21% uczniów były to jednorazowe sytuacje, spora część badanych piła już nieco więcej – prawie, co 5 uczeń pił 3-5 razy w życiu (18%), 9% piło 6-9 razy w życiu. Ważną informacją jest fakt, że 11% badanych uczniów piło 40 lub więcej razy w swoim życiu. Spożywanie alkoholu w przeciągu ostatniego miesiąca pokazuje skalę aktualnego spożywania przez uczniów alkoholu. W ostatnim miesiącu picie alkoholu zadeklarowało 36% ankietowanych gimnazjalistów, z czego 22% piło 1-2 razy, co 10 osoba piła 3-5 razy. Szczególnie wart podkreślenia jest fakt, że 4% uczniów w ostatnim miesiącu piło alkohol 10-19 razy.

b) W dalszej kolejności uczniów zapytano o miejsca, w których zdarza im się pić alkohol. Największa ilość uczniów ostatnim razem piła alkohol u kogoś w domu (37%) lub u siebie w domu (36%). Nieco mniej osób piło ostatni raz piło alkohol „pod chmurką” (27%). Rzadziej uczniowie piją alkohol w dyskotecy (12%), barze lub pubie (5%) i w restauracji (2%). 5% uczniów udzieliło odpowiedzi „inne”, wskazując, że ostatnim razem pili alkohol na uroczystościach rodzinnych: urodzinach i imieninach. (Były to pytania wielokrotnego wyboru.

c) Uczniów zapytano także o to, czy zdarzyło im się upić napojem alkoholowym. Kiedykolwiek w życiu, piwem, winem lub wódką, upiło się 49% badanych. Dodatkowo bardzo niepokoi fakt, że spora część uczniów upiła się więcej niż jeden raz, a 3% zdarzyło się to 40 razy lub więcej. W ostatnim miesiącu upiło się 24% badanych, z czego 12% zdarzyło się to 1-2 razy, 6% zdarzyło się to 3-5 razy, a 2% upiło się w ostatnim miesiącu 10-19 razy. Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. Z deklaracji uczniów wynika, że 32% spośród nich w ostatnich 30 dniach wypiło więcej niż 5 drinków z rzędu. Można, więc sądzić, że 32% uczniów w gminie Lisewo w ostatnim miesiącu upiło się.

d) W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji. Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się te negatywne i pozytywne.

W zakresie następstw negatywnych za najbardziej prawdopodobne uczniowie uznają:

- że będą mieli kaca (27% odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”),
- alkohol zaszkodzi ich zdrowiu (35% odpowiedzi „bardzo prawdopodobne).
- 21% przyznało, że bardzo prawdopodobne jest, że zrobią coś, czego będą żałować,
- 19% spodziewa się mdłości.
- kłopoty z Policją (9%)
- 8% uczniów obawia się, że nie będzie w stanie przestać pić.

Wśród implikacji pozytywnych najczęściej uczniów wymienia prawdopodobieństwo:

- lepszej zabawy (19%),
- zapomnienia o problemach (15%),
- poczucie szczęścia (12%)
- odprężenia (10%).
- 12% uczniów oczekuje, że będą bardziej towarzyscy i przyjaźni.

Analizując częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych zważamy, że większa ilość uczniów w większym stopniu spodziewa się negatywnych następstw związanych z piciem alkoholu.

1.2. Problem nikotynowy.

Celem tego badania było oszacowanie skali sięgania po papierosy przez osoby nieletnie oraz sprawdzenie, jakie czynniki mają wpływ na kontakt młodzieży z papierosami. Jak wynika z udzielonych odpowiedzi, 50% respondentów nigdy nie paliło papierosów. Oznacza to, że aż 50% ankietowanych gimnazjalistów i VII klasistów miało kontakt z nikotyną w swoim życiu. W przekroju całego swojego życia:

- 16% uczniów paliło 1-2 razy,
- 7% paliło 3-5 razy,
- 7% paliło 6-9 razy,
- 4% 10-19. razy.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że 13% ankietowanych uczniów paliło wielokrotnie – więcej niż 40 razy. Jest to zaskakująco duży odsetek badanych, nasuwający na myśl fakt, że część gimnazjalistów już może być uzależniona od wyrobów tytoniowych.

1.3. Używanie innych substancji psychoaktywnych.

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo.

Z deklaracji respondentów wynika, że najbardziej rozpowszechnioną/ znaną substancją psychoaktywną jest wśród młodzieży marihuana lub haszysz (76%), leki uspokajające lub nasenne (75%), kokaina (72%) i amfetamina (71%), heroina (67%), grzyby halucynogenne (66%). Do mniej znanych substancji należą: Metadon (23%), Crack (21%), GHB (16%). Ważną informacją jest fakt, że 17% starszych uczniów w gminie Lisewo chciało kiedykolwiek spróbować przynajmniej jednego ze środków wymienionych w poprzednim pytaniu.

W dalszej kolejności zapytano uczniów o zażywanie substancji psychoaktywnych. Największa część badanych połączyła alkohol razem z tabletkami (9%), z czego 4% zrobiło to kiedykolwiek w życiu, 3% w czasie ostatnich miesięcy, 2% w czasie ostatnich 30 dni. Również 9% badanych łączyło alkohol z marihuaną – 2% w życiu, 4% w ostatnim roku, 2% ostatnim miesiącu. 6%, sięgnęło po leki uspokajające i nasenne. Są to środki legalne, a co za tym idzie dużo bardziej dostępne.

Z deklaracji uczniów wynika, że 5% zażywało amfetaminę (2% kiedykolwiek w życiu i 2% w ostatnim roku, 2% w ostatnim miesiącu). 3% przyznało, że zdarzyło im się zażywać kokainę (2% w czasie ostatnich 30 dni, 1% w czasie ostatnich 12 miesięcy). Ta sama ilość uczniów – 4% zażywała marihuanę w połączeniu z alkoholem. Pojedyncze odsetki badanych zażywały pozostałe wymienione w badaniu środki.

Interesujące są także źródła pozyskiwania nielegalnych substancji psychoaktywnych. Co 10 uczeń zażył substancję wspólnie, w grupie przyjaciół. 9% ankietowanych dostało środek od starszego kolegi/koleżanki. 4% wzięło substancję z domu, bez pozwolenia rodziców (4%). 3% zakupiło środek od kolegi. Żadna osoba nie dostała narkotyku od obcej osoby ani nie kupiła substancji od kogoś znanego tylko ze słyszenia.

Uczniów zapytano także o dostępność substancji psychoaktywnych. Za najłatwiejsze do zdobycia badani uznali piwo – 31% uważa, że jest ono najłatwiejsze do zdobycia. W dalszej kolejności ankietowani wskazywali papierosy (27%), ale także wino (22%). 19% gimnazjalistów i VII-klasistów uznało, że bardzo łatwo byłoby im kupić wódkę. 16% za bardzo łatwe do zdobycia uznało substancje wziewne (klej itp.). Znacznie mniej dostępne są leki uspokajające i nasenne (6% odpowiedzi „bardzo łatwe”), oraz marihuana/haszysz (4% odpowiedzi „bardzo łatwe”). Pozostałe narkotyki otrzymały jeszcze niższą ilość wskazań odpowiedzi „bardzo łatwe”. W kwestii dostępności marihuany 78% uczniów nie zna miejsc, gdzie możliwe byłoby łatwe zdobycie narkotyku. 12% badanych wskazuje, że byłby to park, 8% badanych wskazuje na mieszkanie diler, po 4% dyskotekę oraz szkołę. 2% próby udzieliło odpowiedzi „inne miejsce”.

1.4. Podsumowanie - badanie ESPAD:

Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał.

Najbardziej rozpowszechnioną substancją wśród przyjaciół respondentów są papierosy. Tylko 14% ankietowanych uznało, że żaden z kolegów tego nie robi, a 19% uznało, że palą wszyscy jego przyjaciele. W dalszej kolejności znalazły się napoje alkoholowe. 19% respondentów deklaruje, że

żaden ze znajomych nie pije alkoholu. Oznacza to, że 81% uznało, że ich przyjaciele piją alkohol. Co więcej, co 4 uczeń deklaruje, że wszyscy jego znajomi piją alkohol. 51% badanych uznało, że żaden z przyjaciół nie upija się, co najmniej raz w tygodniu. 27% zna 1-3 takie osoby. Niestety 9% uczniów uznało, że wszyscy ich przyjaciele upijają się, co najmniej raz w tygodniu.

Nieco mniej rozpowszechnione jest wśród przyjaciół respondenta palenie marihuany lub haszyszu – 76% nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto sięgałby po te substancje. 80% nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto bierze narkotyki inne niż marihuana. Substancje takie są jednak obecne w życiu badanych, gdyż 13% zadeklarowało, że 1-3 osoby spośród przyjaciół badanych zażywa takie substancje. 92% respondentów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto bierze środki nasenne, a 95% nie przyjaźni się z nikim, kto używa alkoholu razem z marihuaną.

2. Badanie dorosłych mieszkańców na terenie Gminy Lisewo.

W badaniu diagnozującym problemy społeczne na terenie gminy Lisewo wzięło udział 50 dorosłych mieszkańców. Zdecydowaną większość badanej społeczności stanowiły kobiety (80%), a 20% badanej społeczności to osoby płci męskiej.

Analizując strukturę wiekową badanej społeczności można zauważyć, iż najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 36-45 lat (34%). W grupie wiekowej 46-55 lat znajdowało się 24% respondentów. 12% respondentów miało 56-65 lat, również 12% miało 26-35 lat. 10% było w wieku do 25 lat, a 8% badanej społeczności miało więcej niż 65 lat.

2.1. Problem alkoholowy.

Pierwszy blok pytań skierowanych do dorosłych mieszkańców miał na celu scharakteryzowanie problemu alkoholowego w gminie Lisewo. Ankietowani mieli tutaj za zadanie odpowiedzieć na szereg pytań związanych z ich doświadczeniami oraz poglądami związanymi ze spożywaniem alkoholu. Analizę problemu alkoholowego rozpoczęto od oszacowania skali problemu uzależnień alkoholowych wśród dorosłych mieszkańców. W tym celu respondentów zapytano, czy spożywają alkohol, a jeśli tak to jak często. 24% ankietowanych przyznało, iż nie pije w ogóle alkoholu. 42% badanych sięga po wysokoprocentowe trunki kilka razy w roku, a 20% kilka razy w miesiącu. Niepokoi jednak fakt, że 10% ankietowanych pije kilka razy w tygodniu, a 4% codziennie. Z powyższych danych wynika, że spora część mieszkańców gminy pije w sposób ryzykowny, a nawet szkodliwy.

Najpopularniejszym napojem alkoholowym wśród mieszkańców gminy Lisewo jest piwo oraz wino – po te napoje sięga po 39% osób pijących. Bardzo popularna jest także wódka najczęściej wybierana przez 32%. Zdecydowanie mniejsza część próby sięga po inne rodzaje alkoholu: nalewki (24%), likiery (8%), oraz alkohol własnej roboty (3%). Żaden z respondentów nie zadeklarował, że sięga po alkohol spoza legalnego źródła. A 5% badanych sięga po inny rodzaj alkoholu, niewymieniony w kafeterii odpowiedzi.

Mieszkańcy gminy Lisewo zostali zapytani o powody, dla których sięgają po alkohol. Największa część badanej próby pije alkohol głównie dla towarzystwa (73%). 14% badanych pije by zapomnieć o problemach, również 14% pije bez konkretnego powodu. Niestety aż 11% ankietowanych pije alkohol by złagodzić stres, ta sama ilość ankietowanych sięga po wysokoprocentowe trunki by lepiej się bawić. 5% sięga po wyroby wysokoprocentowe ze względu na walory smakowe, 3% pije pod wpływem znajomych. Respondenci najczęściej sięgają po alkohol u znajomych (62%) oraz w domu (57%). 19% pije w lokalach, tj. pubach, restauracjach, kawiarniach. 3% ankietowanych pije alkohol pod sklepem, ta sama ilość ankietowanych sięga po alkohol w pracy.

2.2. Problem nikotynowy.

Kolejnym analizowanym zagadnieniem, był problem nikotynizmu. Celem tego podrozdziału jest oszacowanie skali problemu nikotynowego wśród dorosłych mieszkańców gminy Lisewo. Do palenia papierosów przyznało się 38% ankietowanych. Największa część mieszkańców deklarujących palenie to nałogowi palacze, sięgający po papierosa codziennie (26%). 2% badanych pali kilka razy w tygodniu, 6% kilka razy w miesiącu, a 4% kilka razy w roku. Spośród tych ankietowanych, którzy zadeklarowali się jako osoby palące, 41% wypala od 6 do 15 sztuk papierosów, 24% ankietowanych wypala poniżej 5 sztuk papierosów, 12% wypala ok 16-25 sztuk papierosów każdego dnia. 6% nie liczy ilości wypalanych papierosów, a 18% nie pali codziennie. Badani mieszkańcy gminy Lisewo sięgają po papierosy głównie z dla przyjemności (29%) oraz przy alkoholu (29%). Co ciekawe 24% ankietowanych pali ze znużenia/ dla zabicia, również 24% ankietowanych pali dla towarzystwa. 12% spośród ankietowanych palaczy, sięga po używkę będąc w stresie.

Co ciekawe, większość ankietowanych, 35%, nie próbowało nigdy rzucić palenia. 29% nigdy nie próbowało rzucić palenia, ale zamierza to zrobić. 18% osób próbowało raz, ale im się nie udało. Spora część osób, 18% wiele razy próbowało rzucić palenie, jednak próby te były bezskuteczne.

Uzależnienie od nikotyny jest jednym z najsilniejszych uzależnień od środków psychoaktywnych. Usiłowania rozstania się z nałogiem często kończą się niepowodzeniem, co zniechęca palaczy do podejmowania kolejnych kroków.

86% osób uznaje papierosy za substancje szkodliwe, z czego 50% uważa, że są one bardzo szkodliwe. Co ciekawe, 12% ankietowanych uznało papierosy za środek w małym stopniu szkodliwy, a 2% za nieszkodliwy.

Być może to stosunkowo niski stopień wiedzy badanych o szkodliwości nikotyny determinuje chęć sięgnięcia przez nich po papierosy.

2.3. Problem narkotykowy.

Następnym analizowanym zagadnieniem był problem uzależnień od substancji psychoaktywnych – narkotyków i dopalaczy. Jego celem było oszacowanie skali problemu w gminie Lisewo oraz sprawdzenie wiedzy mieszkańców na temat narkotyków i dopalaczy a także sprawdzenie dostępności tych substancji w gminie. Skala problemu narkotykowego wśród dorosłych mieszkańców przybiera umiarkowane rozmiary na terenie gminy. 92% respondentów nie zażywa narkotyków. 4% spośród wszystkich ankietowanych zażywa narkotyki kilka razy w miesiącu, 2% sięga po nie raz w tygodniu, a 2% codziennie lub prawie codziennie. Część ankietowanych, która sięgnęła po substancje psychoaktywne przyznaje, że była to marihuana (2 osoby), pojedyncze osoby wskazały na amfetaminę oraz grzyby halucynogenne. Powodem zażycia/ zażywania narkotyków była chęć lepszej zabawy oraz ciekawość, a także towarzystwo i wpływ znajomych. Co istotne, zdecydowana większość osób nie potrafiła ocenić możliwości pozyskania narkotyków na terenie gminy Lisewo (56% odpowiedzi „nie wiem”). Zdaniem 14% ankietowanych, substancje te są trudno dostępne, zdaniem 10% – całkowicie niedostępne. Warto zauważyć, że co 4 mieszkańiec gminy uważa, że narkotyki są na jej terenie łatwo dostępne.

Podobnie w przypadku dopalaczy – 64% nie umiało odpowiedzieć na postawione pytanie. Odpowiedzi „całkowicie niedostępne”, „trudnodostępne” oraz „łatwo dostępne” udzieliło po 12% ankietowanych. Mieszkańcy raczej nie znają miejsc w gminie, gdzie można zakupić substancje psychoaktywne – taką odpowiedź wskazało aż 74% badanych. 8% uznało, że można takie środki zdobyć w centrum miejscowości, 6% na dyskoteci. Po 4% badanych uznało, że substancje psychoaktywne można zdobyć w siłowni, w okolicach szkoły. Również 4% zna. Warto zauważyć, że 3% ankietowanych zna konkretną osobę, u której można zdobyć środki psychoaktywne. 8% ankietowanych udzieliło odpowiedzi „inne”.

2.4. Problem przemocy w rodzinie.

Problem przemocowy to kolejne zagadnienie poruszane w niniejszej diagnozie. Rozdział ten ma na celu nie tylko oszacowanie liczby rodzin zagrożonych przemocą domową, ale także sprawdzenie czy mieszkańcy wiedzą, czym jest przemoc i jakie zachowania klasyfikuje się jako przemocowe.

Na początek ankietowani mieli za zadanie wskazać zachowania, które ich zdaniem można uznać za akt przemocy. Respondenci najczęściej wskazywali na: bicie (80%), 64% wskazało grożenie/ straszenie, a 52% zmuszanie do oglądania pornografii. Połowa mieszkańców wskazała na całowanie/ dotykanie wbrew woli oraz zmuszanie do oddawania pieniędzy.

Choć badani mieszkańcy gminy w większości poprawnie klasyfikują zachowania związane z przemocą, to sporo zachowań przemocowych nie została przez nich za takie uznana. Zaskakuje fakt, że mała część badanych za przemoc uznała podszywanie się w Internecie (26%), okazywanie braku szacunku (24%) oraz nieopiekowanie się kimś, kto tego wymaga (22%). 2% badanych udzieliło odpowiedzi „nie wiem”.

Celem oszacowania skali występowania przemocy domowej na terenie gminy Lisewo, zapytano respondentów o to, czy znają kogoś, kto jej doświadcza. Okazuje się, że aż 26% ankietowanych zna osobę doświadczającą przemocy domowej. Skala przemocy domowej na terenie gminy zdaje się przybierać stosunkowo poważne rozmiary. Respondenci uważają, że problem przemocy domowej w gminie związany jest przede wszystkim z piciem alkoholu – taką odpowiedź wskazało 72% osób. W dalszej kolejności ankietowani wskazywali na: zażywanie narkotyków (44%), i dopalaczy (32%), choroby (18%) i zażywanie oraz zażywanie leków (6%). Co ciekawe 14% ankietowanych uznało, że wykluczenie społeczne wiąże się z przemocą. 8% badanych udzieliło odpowiedzi „inne”. Spośród tych mieszkańców gminy, którym zdarzyło się doświadczyć przemocy 5 osób doznało przemocy psychicznej, 2 osoby fizycznej, również 2 osoby ekonomicznej. 1 osoba ankietowana doświadczyła przemocy seksualnej.

3. Badanie ankietowe uczniów szkół podstawowych:

W celu zbadania stopnia realizacji funkcji wychowawczej szkoły pedagogzy szkolni w 2021 roku opracowali i przeprowadzili wśród uczniów kl. 7 i 8 klasy szkoły podstawowej ankietę dotyczącą uzależnień. Miała ona dostarczyć informacji na temat rodzajów i form uzależnień spotykanych u uczniów. Chodziło także o określenie częstotliwości kontaktów dzieci z używkami, jak również

zdobycie informacji na temat środowiska, w którym te używki są rozpowszechniane. Celem ankiety było przeciwdziałanie zagrożeniom, zapobieganie wszelkim uzależnieniom w środowisku szkolnym.

Wyniki ankiety:

Badaniem objętych zostało 77 uczniów klas 7 i 8 Szkoły Podstawowej w Lisewie.

29% uczniów odpowiedziało, że piło napoje alkoholowe, 71% nie eksperymentowało z alkoholem. Na pytanie, kto poczęstował cię alkoholem: 63% odpowiedziało, że rodzice i inni członkowie rodziny, następnie są to koledzy. Zdaniem 75% uczniów picie alkoholu może doprowadzić do uzależnienia i niszczy życie człowieka, pozostali uczniowie uważają, że poprawia humor, ułatwia nawiązywanie kontaktów towarzyskich, leczy różne choroby. Inne środki odurzające, które używali uczniowie to - papierosy i e-papierosy - 35% pytanym uczniom, narkotyki i dopalacze - 4%. Na pytanie jak często palisz: 30% zapaliło tylko raz, więcej niż dwa razy zapaliło 9 uczniów, co stanowi 33% badanych, troje uczniów pali codziennie. Czy na terenie szkoły istnieje zagrożenie narkotykami - 31% uważa, że tak, natomiast 22% uważa, że takie zagrożenie nie istnieje, pozostali nie mają zdania. Według badanych instytucjami, które pomagają ludziom uzależnionym są Poradnie Leczenia Uzależnień, szpital, PPP oraz GKRPA.

Zapytani, kogo poprosili by o pomoc, gdyby ktoś usiłował ich namówić lub zmusić do palenia papierosów, picia alkoholu lub zażywania narkotyków to - 60% uczniów poprosiło by o pomoc rodziców, następnie kolegę/koleżankę, pedagoga, wychowawcę lub innego nauczyciela.

4. Informacje podmiotów zajmujących się pomocą uzależnionym.

Z informacji uzyskanych od instytucji zajmujących się pomocą osobom uzależnionym: Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, szkół, Gminnego Ośrodka Zdrowia, z której wynika, że (do listopada 2022 r.):

- a) *w 33 rodzinach występuje nadmierne spożywanie alkoholu,*
- b) *17 osób z terenu gminy odwieziono do Izby Wytrzeźwień w Toruniu (dane z końca września)*
- c) *w sprawie o psychiczne i fizyczne znęcanie się nad rodziną Zespół Interdyscyplinarny wprowadził 24 postępowania procedury niebieskiej karty, z tego 12 postępowania zakończono, z uwagi na ustanie przemocy w wyniku prowadzonych działań, 12 rodzin jest nadal w trakcie nadzoru przez Zespół Interdyscyplinarny,*
- d) *w punkcie konsultacyjnym udzielono 80 porad, w tym 9 osób uczęszcza w tym 7 systematycznie i 2 współuzależniona.*

Rozdział II.

Cele i zadania programu.

Głównym celem Gminnego programu rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii zwanego dalej Programem jest ograniczenie eksperymentowania, używania alkoholu, narkotyków i tytoniu oraz problemów z tym związanych.

1. W zakresie programu przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

1.1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu i ich rodzin.

Sposoby realizacji:

- 1) Finansowanie programów terapeutycznych i interwencyjno-edukacyjnych dla osób uzależnionych od alkoholu oraz sprawców przemocy domowej, w związku z nadużywaniem alkoholu, realizowanych w Poradni Leczenia Uzależnień oraz przez placówki oraz organizacje pozarządowe, zajmujące się statutowo profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych.
- 2) Finansowanie funkcjonowania Punktu Informacyjno - Konsultacyjnego RPA.
- 3) Objęcie szkoleniami i zajęciami edukacyjnymi z zakresu profilaktyki osób zatrudnionych w Punkcie Informacyjno - Konsultacyjnym, pedagogów szkolnych, wychowawców.
- 4) Finansowanie sporządzania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, wydawanych przez biegłych sądowych.
- 5) Informacja dla mieszkańców gminy o możliwościach skorzystania z pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej i prawnej dla osób uzależnionych i współuzależnionych od alkoholu, poprzez rozpowszechnianie informacji poprzez stronę internetową gminy .

1.2. Udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie.

Sposoby realizacji:

- 1) Realizowanie zadań związanych z zobowiązaniem do podjęcia leczenia odwykowego.
- 2) Zapewnienie dyżurów w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym RPA dla osób z problemem alkoholowym i przemocy oraz ich rodzin:
 - dyżuru wstępnego motywowania do leczenia odwykowego,
 - pomocy prawnej

1.3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych:

Sposoby realizacji:

- 1) Finansowanie różnych form zajęć profilaktycznych dla dzieci i młodzieży, działalności profilaktycznej, wychowawczej i edukacyjnej, w tym programów profilaktycznych, zajęć edukacyjno – rozwojowych oraz specjalistycznych form pomocy psychologicznej.
- 2) Dofinansowywanie różnych form artystycznych, propagujących zdrowy i trzeźwy styl życia (m.in. spektakle teatralne, koncerty, seanse filmowe, wystawy, pokazy).
- 3) Finansowanie profilaktycznych i terapeutycznych form wypoczynku letniego lub/i zimowego dla dzieci z rodzin wymagających wsparcia, zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 4) Finansowanie zadań wynikających z programu, realizowanych przez instytucje, stowarzyszenia i osoby fizyczne wyłonione w drodze konkursów ogłaszanych przez Wójta Gminy Lisewo.
- 5) Przeprowadzenie diagnoz problemów uzależnień.

1.4. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.

1.5. Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i 15 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Sposoby realizacji:

- 1) Kontrole punktów sprzedaży i podawania napojów alkoholowych, sprawdzające przestrzeganie przepisów ustawy.
- 2) Podejmowanie interwencji w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów ustawy, dotyczących zasad reklamy i promocji napojów alkoholowych, prowadzonej na terenie miasta oraz zakazu sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom nietrzeźwym i nieletnim.
- 3) Występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego, w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów, określonych w art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

2. W zakresie programu przeciwdziałania narkomanii.

2.1. Przeciwdziałanie narkomanii następować będzie poprzez:

- 1) zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem od narkotyków w formie:

- a) spotkań w działającym punkcie konsultacyjnym,
 - b) pogadanek, spotkań, przedstawień w szkołach i świetlicach;
- 2) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży poprzez:
- a) wdrażanie rekomendowanych programów profilaktycznych w szkołach,
 - b) dofinansowanie programów profilaktycznych realizowanych w szkołach,
 - c) organizowanie spotkań ze specjalistami dla rodziców i uczniów,
 - d) organizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży w okresie ferii zimowych i wakacji letnich;
- 3) udzielanie rodzinom, w których występują problemy narkomanii pomocy psychospołecznej i prawnej;
- 4) wspomaganie działań instytucji, organizacji pozarządowych i osób fizycznych, służących rozwiązywaniu problemów narkomanii oraz współpracę z miejscową gazetą;
- 5) pomoc społeczną osobom uzależnionym, rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz integrowanie ze środowiskiem lokalnym z wykorzystaniem pracy socjalnej.

2.2. Zadania zawarte w gminnym programie przeciwdziałania Narkomanii uwzględniają cele operacyjne dotyczące Przeciwdziałania narkomanii określone w narodowym programie zdrowia na lata 2021– 2025.

3. Wspieranie w ramach posiadanych środków inicjatyw zgłoszonych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych lub organów Gminy.

4. Wskaźniki:

- wyniki badań ankietowych na osobach dorosłych i młodzieży,
- dane statystyczne osób zgłaszających się do specjalistów,
- liczba osób korzystających z proponowanych form pomocy;
- wyniki badań ankietowych,
- liczba realizatorów programów profilaktycznych,
- liczba uczestników,
- ilość udzielonych porad, konsultacji,
- liczba instytucji zajmujących się pomocą.

Rozdział III.

Zadania określone w narodowym programie zdrowia na lata 2021 – 2025 zawarte w gminnym programie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.

1. Cele operacyjne Programu wynikający z Narodowego Programu Zdrowia (zwanego dalej NPZ).
Wykaz zadań służących realizacji celu operacyjnego 2: Profilaktyka uzależnień.

1.1. Zintegrowane przeciwdziałanie uzależnieniom.

Lp.	Nazwa zadania
1	Edukacja zdrowotna i profilaktyka uzależnień (uniwersalna, selektywna, wskazująca) realizowana zgodnie z wynikami badań naukowych (w tym epidemiologicznych) oraz dobrą praktyką w dziedzinie przeciwdziałania uzależnieniom.
2	Monitorowanie i badania problematyki związanej z sytuacją epidemiologiczną w zakresie używania wyrobów tytoniowych, w tym nowatorskich wyrobów tytoniowych i elektronicznych papierosów, używania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP, spożywania alkoholu (z uwzględnieniem monitorowania poziomu i struktury spożycia oraz dostępności alkoholu).
3	Edukacja kadr (w tym szkolenia) uczestniczących w realizacji zadań z zakresu profilaktyki uzależnień.
4	Poszerzanie i udoskonalanie oferty oraz wspieranie realizacji programów profilaktyki o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w szczególności zalecanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego.
5	Poszerzanie i podnoszenie jakości oferty pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczo- wychowawczej dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym i ich rodzin.
6	Zwiększenie dostępności i podniesienie jakości specjalistycznej pomocy dla osób doświadczających przemocy w rodzinie.
7	Redukcja szkód, leczenie, rehabilitacja i reintegracja społeczna osób uzależnionych oraz ich bliskich.

1.2. Uzależnienie od alkoholu.

Lp.	Nazwa zadania
1	Wdrożenie i upowszechnianie standardów i procedur profilaktyki, diagnozy oraz terapii FASD (Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych) zgodnie z aktualnym stanem wiedzy naukowej.
2	Kształcenie personelu medycznego w zakresie umiejętności rozpoznawania wzorów picia i podejmowania interwencji wobec pacjentów pijących alkohol ryzykownie i szkodliwie oraz na temat FASD.
3	Zmniejszanie dostępności fizycznej i ekonomicznej alkoholu.
4	Zwiększanie skuteczności w przestrzeganiu prawa w zakresie produkcji, dystrybucji, sprzedaży, reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych.

1.3. Uzależnienia od zachowań (uzależnienia behawioralne).

Lp.	Nazwa zadania

1	Upowszechnianie wiedzy dotyczącej problematyki uzależnień behawioralnych, w tym wydawanie materiałów informacyjno- -edukacyjnych, prowadzenie kampanii społecznych, strony i poradni internetowej oraz telefonu zaufania.

1.4. Uzależnienia od narkotyków.

Lp.	Nazwa zadania
1.	Zadania na rzecz ograniczania stosowania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP.

2. Profilaktyka uniwersalna obejmuje swoim zakresem m.in:

poszerzanie i udoskonalanie oferty, upowszechnianie oraz wdrażanie programów profilaktyki o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności adresowanych do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, osób dorosłych, w tym programów profilaktyki, które biorą pod uwagę wspólne czynniki chroniące i czynniki ryzyka używania substancji psychoaktywnych i innych zachowań ryzykownych, w szczególności zalecanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego;

3. Profilaktyka selektywna obejmuje swoim zakresem m.in: :

poszerzanie i udoskonalanie oferty i wspieranie realizacji programów wczesnej interwencji i profilaktyki selektywnej, w szczególności zalecanych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego, adresowanych do środowisk zagrożonych, w szczególności dzieci i młodzieży ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją, wykluczeniem społecznym oraz osób używających środków odurzających, substancji psychotropowych i nowych substancji psychoaktywnych w sposób okazjonalny.

4. Profilaktyka wskazująca obejmuje swoim zakresem m.in:

poszerzanie i udoskonalanie oferty i wspieranie realizacji programów profilaktyki wskazującej o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności adresowanych do jednostek lub grup wysoce narażonych na czynniki ryzyka, w szczególności do osób używających środków odurzających, substancji psychotropowych i NSP w sposób szkodliwy, w tym w szczególności zalecanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego.

Rozdział IV.

Dostępność alkoholu.

1. Realizacja zadań wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w zakresie ograniczenia dostępności alkoholu następować będzie poprzez:

- 1) przestrzeganie, wyznaczonego uchwałą Rady Gminy limitu punktów sprzedaży napojów alkoholowych zawierających powyżej 4,5%alkoholu (z wyjątkiem piwa) przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży i w miejscu sprzedaży oraz usytuowania miejsc sprzedaży i podawania napojów alkoholowych na terenie gminy;
- 2) cofanie zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych w przypadkach określonych w ustawie;
- 3) kontrolę punktów sprzedaży alkoholu na terenie gminy;
- 4) egzekwowanie przepisów prawa miejscowego regulującego spożywanie alkoholu w miejscach publicznych;
- 5) kontrolę ważności zezwoleń i prowadzenia ewidencji sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia na miejscu lub poza miejscem sprzedaży;
- 6) szkolenia właścicieli punktów sprzedaży i sprzedawców odnośnie obowiązujących przepisów ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Rozdział V.

Wykorzystanie środków z opłat za zezwolenia na sprzedaż alkoholu.

1. Pieniądze z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych przeznacza się na finansowanie zadań określonych w rozdziale II niniejszego programu, oraz Planie finansowym i harmonogramie zadaniowym na 2024 r. do Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii (rozdział VIII niniejszego programu).
2. Kwoty zawarte w poszczególnych podpunktach Planu finansowego zostały podzielone zgodnie z wysokością środków planowanych za zezwolenia na dzień przyjęcia programu. W przypadku zwiększenia tych środków, komisja dokona podziału środków na zadania ujęte w programie.
3. Finansowaniu podlegają ponadto zadania niewymienione w ust. 1, których potrzeba realizacji w trakcie roku została uznana za zasadną przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

4. Dyspozycje finansowe dotyczące wydatków w oparciu o wnioski Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych lub przez nią zaopiniowanie realizuje Wójt.

Rozdział VI.

Zadania Gminnej Komisji Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

1. Do zadań Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych należy w szczególności:

- 1) wykonywanie Programu i składanie rocznego sprawozdania Radzie Gminy;
- 2) prowadzenie kontroli przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na podstawie udzielonych przez Wójta upoważnień;
- 3) podejmowanie działań zmierzających do poddania się leczeniu odwykowemu osób uzależnionych od alkoholu, narkotyków.

Rozdział VII.

Zasady wynagradzania członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

1. Ustala się miesięczne wynagrodzenie dla członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych:

- 1) przewodniczący komisji- 390 zł
- 2) członek komisji – sekretarz 330 zł
- 3) członek komisji – 280 zł

2. Członkom Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przysługuje zwrot kosztów przejazdu poza teren gminy. Jeżeli wyjazd następuje przy użyciu samochodu stanowiącego własność delegowanego stosuje się stawkę za 1 kilometr przebiegu pojazdu prywatnego używanego do celów służbowych związanych z działalnością pracodawcy określonych w zarządzeniu Nr 17/2021 Wójta Gminy Lisewo z dnia 28 grudnia 2021 r. w sprawie ustalenia stawki za 1 kilometr przebiegu pojazdów prywatnych używanych z tytułu podróży służbowej odbywanej na obszarze kraju przez pracowników Urzędu Gminy w Lisewie oraz dyrektorów i kierowników podległych jednostek organizacyjnych.

Rozdział VIII.

Plan finansowy i harmonogram zadaniowy na 2024 r. do Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.

Plan finansowy i harmonogram zadaniowy na 2024 r. do Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.				
Planowane środki na rozdziale 85153 oraz 85154		92 100,00 zł		
Harmonogram zadaniowy i koszty realizacji:				
Lp.	Nazwa zadania	Planowany koszt realizacji	Termin realizacji	Podmiot realizujący zadanie
1.	Szkolenia	1 000,00 zł	cały rok	GKRPA
2.	Prowadzenie punktu konsultacyjnego, pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków.	6 000,00 zł	cały rok	Urząd Gminy
3.	Prowadzenie profilaktycznej działalności poprzez zajęcia artystyczne, sportowo-rekreacyjne dla uczniów – prowadzone na bazie szkół oraz organizowanie spotkań o charakterze profilaktyki uzależnień przez lokalnych liderów	2 000,00 zł	cały rok	Urząd Gminy we współpracy z placówkami oświatowymi.
4.	Programy profilaktyczne	2 000,00 zł	cały rok	Placówki oświatowe na terenie gminy
5.	Prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych	30 000,00 zł	cały rok	Organizacje pozarządowe
6.	Prace Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.	20 000,00 zł	cały rok	Urząd Gminy
7.	Udział dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych problemem uzależnień lub nim zagrożonych w różnych formach wypoczynku (np. kolonie, obozy).	27 000,00 zł	czerwiec-sierpień	Urząd Gminy
8.	Izba wytrzeźwień	3 000,00 zł	w ciągu roku	Urząd Gminy
9.	Zakup materiałów informacyjno-edukacyjnych.	500,00 zł	w ciągu roku	Urząd Gminy
10.	Diagnoza i terapia osób uzależnionych (finansowanie programów terapeutycznych i interwencyjno-edukacyjnych)	500,00 zł	w ciągu roku	Urząd Gminy
11.	Delegacje	100,00 zł	w ciągu roku	Urząd Gminy
Ogółem		92 100,00 zł		